

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Mot bakgrund av de intressen som Åklagarmyndigheten har att bevaka lämnas följande yttrande.

Sammanfattning

Åklagarmyndigheten

- anser att utredningens förslag om en sänkt straffbarhetsålder enbart för vissa allvarliga brott medför avsevärda tillämpningsproblem samt får orimliga konsekvenser och avstyrker därför förslaget,
- ser inte skäl för en generell sänkning av straffbarhetsåldern men en sådan i förening med en annan utformning av åtalsprövningsregeln är att föredra om en förändring ska genomföras,
- anser att det saknas skäl för utredningens förslag att sänka nivån, enligt den s.k. presumtionsregeln för när bevistalan ska väckas, till brott som har ett minimistraff om fyra års fängelse,
- ställer sig tveksam till förslagen om att skärpa reglerna för undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst samt att det inte längre ska vara möjligt att bestämma påföljden till ungdomsvård för den som fyllt 18 år vid brottet, men välkomnar förslaget om att varning i vissa fall ska kunna genomföras digitalt,
- vidhåller att avräkning av frihetsberövande inte bör ske från ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning,
- har ingen erinran mot utredningens förslag att skärpa reglerna om straffmaximum för unga lagöverträdare,
- tillstyrker utredningens förslag att en misstänkt i en utredning enligt 31 § LUL ska underrättas bl.a. om sin rätt att inte behöva yttra sig och att en fällande dom vid bevistalan ska registreras i belastningsregistret,
- efterfrågar en djupare analys av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

Inledande synpunkter

Åklagarmyndigheten ser mycket allvarligt på att barn i ung ålder involveras i grov brottslighet och anser att det behövs ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att komma till rätta med problemen. Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning är den brottsförebyggande aspekten en mycket viktig del i det arbetet och myndigheten ser positivt på flera av de reformer som är på väg att genomföras. Åklagarmyndigheten ser även ett stort behov av att kunna använda fler utredningsverktyg i utredningar mot barn under 15 år som misstänkts för brott, för att stävja att kriminella nätverk anlitar och utnyttjar barn på det sätt som sker idag. Myndighetens förhoppning är att de förslag som lämnats i lagrådsremissen Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott (jmf SOU 2024:93) kommer bidra till att vända den negativa samhällsutvecklingen.

Om det i sammanhanget är en ändamålsenlig och effektiv åtgärd att sänka straffbarhetsåldern kan dock diskuteras. Åklagarmyndigheten befarar att en sänkning av straffbarhetsåldern kommer medföra att den allvarliga brottsligheten trycks ned ännu mer i åldrarna. Förslaget går därutöver emot FN:s kommitté för barnets rättigheters uppmaningar till Sverige, nämligen att inte sänka straffbarhetsåldern från dagens 15 år och att inte införa en differentierad straffbarhetsålder. Det kan därför ifrågasättas om en förändring i enlighet med utredningens förslag ligger i linje med Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner. Det kan vidare ifrågasättas om det är en träffsäker åtgärd att genomföra tillfälliga förändringar i en så principiell fråga som straffbarhetsåldern i syfte att ingripa straffrättsligt mot det fåtal barn som begår allvarliga brott. I detta sammanhang kan det noteras att allvarliga brott som begås av dessa barn i många fall redan idag blir föremål för en prövning i domstol inom ramen för en bevisalan. Åklagarmyndighetens synpunkter på utredningens förslag i detta avseende och i övriga delar kommer att utvecklas i det följande.

Kap. 8 och 9 Straffbarhetsåldern

Åklagarmyndigheten anser sammanfattningsvis att utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder enbart för vissa allvarliga brott medför avsevärda tillämpningsproblem samt får orimliga konsekvenser och avstyrker därför förslaget. I denna del ställer sig Åklagarmyndigheten till fullo bakom de synpunkter som framförs i experten Sara Stolpers särskilda yttrande som fogats till betänkandet. Åklagarmyndigheten instämmer bland annat i att utredningens förslag kommer att medföra oförutsebarhet om vad som föranleder straffrättsligt ansvar, att straffbarhet blir en bedömningsfråga, att begränsningen till enskilda brott omöjliggör att hänsyn kan tas till flerfaldig brottslighet och att

målsägandens möjligheter till upprättelse i form av skadestånd i vissa fall försämrats. Vidare medför utredningens förslag tillämpningsproblem både under brottsutredningen samt i samband med åtal och dom. Åklagarmyndigheten vill därtill särskilt peka på följande.

Straffbarhet blir en bedömningsfråga

Rubriceringen av en viss brottslig gärning är en utpräglad bedömningsfråga som aktualiseras från det att en förundersökning inleds till det att en domstol prövar ett eventuellt åtal. Eftersom utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder knyter an till brottets minimistraff riskerar förslaget enligt Åklagarmyndigheten att medföra flera olyckliga effekter som kan framstå som stötande ur bland andra allmänhetens perspektiv. Ett exempel på en sådan situation är följande.

En förundersökning inleds mot en 14-åring gällande grov våldtäkt där den misstänkte anhålls, häktas och åtalas för brottet. Efter huvudförhandlingen bedömer dock tingsrätten att våldtäkten ska rubriceras som brott av normalgraden och åtalet ska då ogillas. Åklagaren är i en sådan situation förhindrad att framställa ett alternativt yrkande om våldtäkt av normalgraden och tingsrätten är förhindrad att på eget initiativ pröva andra rubriceringar som omfattas av gärningsbeskrivningen. Eftersom åtalet ogillas får den tilltalade i efterhand anses ha varit felaktigt frihetsberövad och kommer då sannolikt också att vara berättigad till ersättning för det felaktiga frihetsberövandet. Detta trots att den tilltalade har gjort sig skyldig till ett allvarligt brott, dock inte ett brott personen kunde åtalas för. Utredningens förslag tillåter inte heller att bevistalan väcks för brottet i en sådan situation.

En situation som denna riskerar att leda till mycket stötande resultat ur allmänhetens och brottsoffers perspektiv. Det är inte heller tillfredsställande ur den tilltalades perspektiv. En domstol kommer till följd av utredningens förslag vara tvungen att göra ställningstaganden i rubriceringsfrågan i domskälen. Eftersom åtalet ogillas grundat på brottets rubricering kommer den tilltalade sakna möjlighet att överklaga domen, trots att den tilltalade befunnits skyldig till ett allvarligt brott i domskälen. Motsvarande situation skulle inte uppstå om det rört sig om en tilltalad som fyllt 15 år.

Utredningen anser att det inte finns någon grund för att anta att risken för felaktiga frihetsberövanden skulle bli högre när det gäller 14-åriga lagöverträdare jämfört med lagöverträdare som fyllt 15 år. Ovanstående exempel, som bara är

en av flera tänkbara situationer som kan uppstå med utredningens förslag, visar enligt Åklagarmyndigheten på att risken för frihetsberövanden, som senare kan komma att bedömas som felaktiga, är betydande. Flera brott som skulle kunna leda till samma resultat är exempelvis ett människorov som bedöms som mindre allvarligt, en grov mordbrand som bedöms som mordbrand av normalgraden, en grov allmänfarlig ödeläggelse som bedöms som allmänfarlig ödeläggelse av normalgraden eller ett grovt rån som bedöms som rån av normalgraden. En lagöverträdare som var 15 år eller äldre hade i samtliga situationer kunnat dömas för den lindrigare rubriceringen av brotten och då inte heller anses ha varit felaktigt frihetsberövad eller vara berättigad till ersättning för frihetsberövandet. Den tilltalade hade också haft möjlighet att överklaga domen med yrkande om att bli helt frikänd från brottet, till skillnad från en 14-årig tilltalad.

Tillämpningsproblem och brottsofferperspektivet

Som anförts i det särskilda yttrandet medför utredningens förslag ett stort antal tillämpningsproblem både under brottsutredningen samt vid åtal och dom. Det gäller exempelvis frågor om den praktiska hanteringen när en utredning växlar från en utredning enligt 31 § LUL till förundersökning och vice versa, frågan om hanteringen av en målsägande som blivit utsatt för flera brott men bara vissa av dessa omfattas av den särskilda regleringen samt hanteringen av ett händelseförlopp där flera målsägande utsatts för brott men bara vissa brott omfattas av den särskilda regleringen.

När det gäller parallella utredningar mot en 14-åring som är misstänkt för flera brott som begåtts vid samma tillfälle synes utredningen utgå från att en utredning enligt 31 § LUL om ett brott som huvudregel inte ska inledas om brottet begåtts samtidigt med ett brott som utreds inom ramen för en förundersökning. Även om brottet har ett straffminimum om fängelse i ett år och alltså faller in under presumptionen för när en utredning enligt 31 § LUL ska inledas menar utredningen, som det får förstås, att särskilda skäl då i många fall talar emot en utredning. I de fall det brott som utreds inom ramen för en förundersökning har ett annat skyddsintresse eller en annan målsägande än det brott som utreds inom ramen för utredningen enligt 31 § LUL, kommer målsägandens intresse av en utredning om brottet då att få stå tillbaka.

Detta kan illustreras med att en 14-åring är misstänkt för en skjutning mot en lägenhetsdörr där de brott som aktualiseras är grovt vapenbrott och grovt olaga hot. En förundersökning ska då inledas avseende grovt vapenbrott, men en utredning enligt 31 § LUL ska inte inledas avseende

grovt olaga hot. Det grova vapenbrottet har dock ett helt annat skyddsintresse än det grova olaga hotet som ju är det enda brott som är ett målsägandebrott. Målsäganden går då miste om sin möjlighet att få det grova olaga hotet utrett inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL. Målsäganden är inte heller målsägande i förundersökningen om det grova vapenbrottet och kan därför gå miste om sin möjlighet att höras som målsägande och få ett målsägandebiträde förordnat. I förundersökningen om grovt vapenbrott torde målsäganden istället vara att anse som vittne. I en sådan situation kommer målsäganden att hamna i ett sämre läge än om det hade varit fråga om en misstänkt som inte omfattades av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, t.ex. en 13-årig misstänkt. Enligt Åklagarmyndigheten är detta framförallt olyckligt ur ett brottsofferperspektiv.

Med utredningens förslag kommer det inte vara möjligt att väcka bevistalan om åtal väcks för brottet.

En situation när förslaget skulle kunna få negativa effekter är om en 14-åring misstänks för upprepade allvarliga våldtäkter som vid en samlad bedömning skulle kunna rubriceras som grova. Åklagaren måste då ta ställning till om målet i domstol ska drivas i form av ett åtal eller som en bevistalan. Om åklagaren väljer att driva målet som ett åtal finns risken att domstolen rubricerar gärningarna som våldtäkt av normalgraden och det finns då ingen möjlighet att pröva några alternativa rubriceringar. Om åklagaren istället väljer att väcka bevistalan för brotten kan brottsoffren gå miste om att få sin rätt till skadestånd tillgodosedd fullt ut eftersom den grövre rubriceringen, som Åklagarmyndigheten uppfattar den tänkta regleringen, inte kommer stå under domstolens prövning. Denna situation är ofördelaktig ur ett brottsofferperspektiv och kommer att medföra flera svåra avväganden både under utredningen och i samband med en efterföljande process i domstol.

Sänkt tröskel för den s.k. presumptionsregeln för bevistalan

De nya bestämmelserna om bevistalan trädde i kraft den 1 juli 2023 och har lett till en påtaglig ökning av ärenden där bevistalan väcks mot misstänkta under 15 år. Enligt Åklagarmyndigheten är detta en förväntad effekt eftersom barn under 15 år i allt högre grad involveras i allvarlig brottslighet. Det ändrade regelverket har dock inte utvärderats och det är enligt Åklagarmyndigheten för tidigt att dra några slutsatser kring de samlade effekterna av de ändrade bestämmelserna. I samband med att reglerna för bevistalan ändrades bedömdes gränsen för

presumptionsregeln som väl avvägd (se prop. 2022/23:78 s. 36). Även om syftet med lagändringen var att göra det möjligt att pröva fler brottsmisstankar genom en bevistalan skulle den absoluta merparten av brott som barn under 15 år misstänks för alltså inte komma under prövning av domstol. Det fanns därför enligt den utredning som låg till grund för lagändringen skäl för att sätta den nedre gränsen högt. Genom att sätta gränsen vid brott för vilka det inte är föreskrivet lägre fängelsestraff än fem år omfattades endast de allvarligaste brotten, som t.ex. mord, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt, grovt rån och grov mordbrand (se SOU 2022:1 s. 132).

Utredningen anser nu att det är lämpligt att sänka tröskeln för presumptionsregeln i 38 § LUL för när bevistalan ska väckas till brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och att låta den lägre straffbarhetsåldern omfatta samma brott. Detta för att de brott som särskilt berörs av den oroande samhällsutvecklingen ska komma att omfattas både av presumptionsregeln för bevistalan och regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningens förslag i denna del kommer enligt Åklagarmyndighetens bedömning medföra att antalet ärenden med bevistalan kommer att öka för barn yngre än 14 år, eftersom barn i den åldern redan idag deltar i allvarlig brottslighet och flera brottstyper som nu faller utanför presumptionsregeln kommer att omfattas av denna med utredningens förslag.

Som exempel kan nämnas grovt vapenbrott, som är vanligt förekommande i den gängkriminella miljön, samt människorov, grovt brott mot lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, grov vapensmuggling, grov smuggling av explosiv vara och terroristbrott. Det kan vidare diskuteras om det i förhållande till syftet med reglerna om bevistalan finns tillräckliga skäl att sänka gränsen för den s.k. presumptionsregelns tillämplighet, särskilt eftersom det nyligen ändrade regelverket inte har utvärderats. Utredningen har inte heller gjort några överväganden kring hur den föreslagna ändringen kommer att påverka bedömningen av om det finns synnerliga skäl för bevistalan avseende andra brott. Som exempel kan nämnas våldtäkt och våldtäkt mot barn som har ett minimistraff om tre års fängelse. Dessa brott kommer att hamna närmare gränsen för när presumptionsregeln är tillämplig än vad som är fallet idag och det bör då i större omfattning finnas synnerliga skäl för att väcka bevistalan. Sammantaget anser Åklagarmyndigheten att det saknas skäl att genomföra den föreslagna ändringen.

Den sexuella självbestämmanderätten

Åldern för sexuellt självbestämmande har länge varit 15 år i svensk rätt och sammanfaller med den gällande straffbarhetsåldern. Ett barn under 15 år kan inte samtycka till sexuella handlingar. Enligt utredningens mening medför förslaget till särskild reglering inte några speciella tillämpningsproblem i förhållande till åldern för sexuellt självbestämmande jämfört med dagens reglering. Utredningen synes dock inte ha gjort någon utförligare analys av vilka följder förslaget skulle kunna få i detta avseende. I likhet med vad som gäller för en förändring av straffbarhetsåldern anser Åklagarmyndigheten att det kan bli svårt för allmänheten och i synnerhet för de barn som berörs att förstå varför gränsen för det sexuella självbestämmandet ska gå vid 15 års ålder när samma barn redan vid 14 års ålder förväntas ta straffrättsligt ansvar för vissa allvarliga brott. Enligt Åklagarmyndigheten är det av stor vikt att denna typ av regleringar är konsekventa och lätta att förstå.

Utredningen resonerar på s. 264 kring en åtalsprövningsregel som skulle kunna tillämpas i en situation där 14-åringar har frivilligt sexuellt umgänge med varandra. Det lämnas även förslag på en åtalsprövningsregel i utredningens bilaga 3 som kan tillämpas avseende olika sexualbrott mot barn för det fall straffbarhetsåldern skulle sänkas generellt. Utredningen har dock inte närmare analyserat följd effekterna av detta förslag och anför att en fråga som aktualiseras vid en generell sänkning av straffbarhetsåldern är om åldern för sexuellt självbestämmande – i likhet med straffbarhetsåldern – bör sänkas till 14 år. Frågan skulle emellertid kräva noggranna överväganden om barns utveckling och vid vilken ålder det kan anses lämpligt att barn ska ansvara för sina sexuella handlingar. Något förslag till lagtext avseende ändrad ålder för sexuellt självbestämmande lämnas därför inte av utredningen. Åklagarmyndigheten vill särskilt peka på att det är olämpligt att resonera kring termer om frivillighet i förhållande till barn under 15 år som genomför sexuella handlingar. Denna terminologi stämmer inte överens med utgångspunkten att ett barn i den åldern inte kan samtycka till sexuella handlingar. Även om de bedömningar som görs vid tillämpning av 6 kap. 5 § och 6 kap. 14 § BrB kan ta hänsyn till om barnet deltagit utan påtryckningar eller på eget initiativ är frivilligheten inte avgörande. En viktig sak att ta hänsyn till är också om agerandet har inneburit ett övergrepp. Åklagarmyndigheten befarar att ett resonemang om frivillighet medför att 14-åriga barn får ett sämre skydd mot sexuella kränkningar, särskilt i gränsfallen. Det går inte heller att bortse från risken att synsättet som kommer till uttryck i utredningens resonemang, dvs. att 14-åringar frivilligt kan delta i sexuella handlingar med varandra, får konsekvenser även för de situationer där en person över 15 år genomför sexuella handlingar med en 14-åring. Vad en

sänkt straffbarhetsålder får för konsekvenser i förhållande till den sexuella självbestämmanderätten bör därför bli föremål för fortsatta överväganden innan en sådan förändring genomförs.

Andra regleringar med 15-årsgräns

Utredningen har i avsnitt 13.5.2 berört andra regleringar med 15-årsgräns och konstaterar att dessa bestämmelser saknar eller endast har en svag koppling till straffbarhetsåldern. De bestämmelserna bör enligt utredningen inte ändras till följd av förslaget om sänkt straffbarhetsålder vid vissa allvarliga brott. Enligt Åklagarmyndigheten går det dock inte att bortse från att lagstiftaren i många olika sammanhang har bedömt att ett barn har nått en viss mognad vid just 15 års ålder och att det medför en rad olika följder i förhållande till exempelvis ett ökat självbestämmande i olika situationer och straffrättsligt ansvar. I detta sammanhang vill Åklagarmyndigheten lyfta vissa andra regleringar där en 15-årsgräns aktualiseras. T.ex. finns det bestämmelser om åberopande av vittne i 36 kap. 4 § RB och avläggande av ed i 36 kap. 13 § RB som är kopplade till en 15-årsgräns. Den senare bestämmelsen har sin grund i att barn under 15 år inte kan straffas för falsk utsaga och har således en tydlig koppling till straffbarhetsåldern. Utredningen har nämnt regleringen i 36 kap. 4 § RB i avsnitt 8.3.2 men inte gjort någon analys i förhållande till denna bestämmelse. Bestämmelserna om åberopande av vittne och avläggande av vittnesed bör därför övervägas särskilt om en sänkt straffbarhetsålder ska genomföras.

En generell sänkning i kombination med en åtalsprövningsregel

Mot bakgrund av vad som sagts ovan anser Åklagarmyndigheten att en sänkning av straffbarhetsåldern inte bör ske och att det förslag som utredningen har lagt fram medför avsevärda tillämpningsproblem och kommer att få orimliga konsekvenser. Om lagstiftaren har för avsikt att ändå gå vidare med en sänkning av straffbarhetsåldern anser Åklagarmyndigheten att den enda rimliga ordningen är att genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern, men i så fall förenad med en omfattande och genomtänkt åtalsprövningsregel. En sådan lösning skulle innebära att en stor del av de problem som beskrivs ovan och i det särskilda yttrandet av Sara Stolper kan undvikas.

Utredningen lämnar på s. 226 i betänkandet förslag på hur en åtalsprövningsregel skulle kunna utformas och anför därefter att det finns flera nackdelar med en sådan lösning. Utredningen nämner bland annat att det med en sådan regel skulle lämnas till den enskilde åklagarens bedömning att avgöra om det i det enskilda fallet finns tillräckligt starka skäl för att väcka åtal vilket skulle öppna för att en åklagare anser att t.ex. en våldtäkt är så allvarlig att det finns särskil-

da skäl för åtal, medan en annan åklagare inte skulle göra samma bedömning. Med en sådan lösning skulle det enligt utredningen i princip vara omöjligt att förutse för vilka brott som åtal kan komma att väckas. Lösningen skulle också enligt utredningens bedömning leda till bristande insyn. Utredningen anför vidare att en åtalsprövningsregel skulle kunna leda till att lindrigare brott kan åtalas, om den enskilde åklagaren anser det motiverat. Det kan enligt utredningen uppfattas som orättvist att brott av samma svårhet behandlas på olika sätt beroende på åklagarens ställningstagande i åtalsprövningsfrågan. Även om riksåklagaren skulle utfärda föreskrifter om hur en sådan åtalsprövningsregel bör tillämpas skulle den enligt utredningen med fog kunna kritiseras för att lämna alltför stort utrymme för den enskilda åklagaren att avgöra vilka barn under 15 år som skulle lagföras för brott.

Åklagarmyndigheten vill med anledning av detta påtala att åklagare sedan länge tillämpar olika typer av åtalsprövningsregler och liknande bestämmelser samt att åklagare har stor vana och kompetens för att göra den typen av bedömningar.

Det förslag på åtalsprövningsregel som lämnas av utredningen är allmänt hållet. Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning finns det dock goda möjligheter att utforma en åtalsprövningsregel på ett tydligare sätt än vad utredningen föreslår. Detta skulle leda till att de brott som lagstiftaren anser är särskilt allvarliga inte undantas från åtal samt att det skulle bli mer förutsebart för den unge vad som kan medföra en konsekvens i form av en straffrättslig påföljd. En åtalsprövningsregel skulle också kunna innefatta en reglering som medför att det är möjligt att väcka åtal även för andra brott som har samband med den allvarliga brottsligheten alternativt framställa ansvarsyrkanden i andra hand om lindrigare brott om det finns skäl med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Vidare skulle det vara möjligt att införa någon form av straffvärdesventil för lagöverträdare som misstänkts för ett stort antal brott som sammantaget har ett mycket högt straffvärde. Frågan om utformningen av en eventuell åtalsprövningsregel bör därför bli föremål för ytterligare analys och överväganden om straffbarhetsåldern ska sänkas. En tänkbar lösning kan vara att använda regleringen kring bevistalan som utgångspunkt för utformningen av en sådan åtalsprövningsregel.

En tidsbegränsad lagstiftning

Åklagarmyndigheten vänder sig emot att en så ingripande och principiell förändring som att sänka straffbarhetsåldern tidsbegränsas, särskilt eftersom denna förändring avser barn. Lagstiftaren har visserligen använt sig av tids-

begränsade regleringar i andra sammanhang, men som utredningen konstaterar är det framförallt fråga om ändringar inom straffprocessrätten. Att tidsbegränsa en sänkning av straffbarhetsåldern på det sätt som föreslås riskerar enligt Åklagarmyndigheten att leda till en bristande förutsebarhet och ett minskat förtroende för rättsväsendet, både hos de barn som berörs av förslaget och hos allmänheten i stort.

Kap. 10 Undanröjande av ungdomspåföljder m.m.

Åklagarmyndigheten instämmer i att utrymmet för en ung lagöverträdare att missköta en ungdomsvård eller ungdomstjänst inte bör vara för stort, särskilt eftersom det saknas verktyg som socialtjänsten kan använda sig av för att reagera mot misskötsamhet inom ramen för påföljderna. Enligt Åklagarmyndigheten är det därtill viktigt att den påföljd som bestäms också verkställs inom rimlig tid, särskilt i förhållande till unga lagöverträdare. Det kan emellertid diskuteras om det finns ett reellt behov av att se över regelverket om undanröjande av ungdomspåföljder. Utredningen konstaterar på s. 301 i betänkandet att det inte finns någon tillgänglig statistik om undanröjande av ungdomspåföljder och att det därför är svårt att bilda sig någon uppfattning om vilka problem som kan finnas. Utredningen bedömer att regleringen idag varken är konsekvent eller heltäckande och anser att en ofullständig eller inkonsekvent reglering kan leda till praktiska problem i rättstillämpningen. Det framgår emellertid inte att dagens regelverk skulle ha för högt ställda krav på så sätt att det är svårt för åklagare att nå framgång med en begäran om undanröjande av ungdomspåföljd i domstol. Åklagarmyndigheten ställer sig därför tveksam till utredningens förslag i denna del. Åklagarmyndigheten välkomnar dock utredningens förslag om att varning ska kunna genomföras digitalt genom bild- och ljudöverföring om det är lämpligt.

När det gäller frågan om avräkning av frihetsberövande har Åklagarmyndigheten i sitt yttrande över utredningens delbetänkande Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39) framfört att det är problematiskt att frihetsberövande räknas av från ungdomsövervakning och den föreslagna påföljden utvidgad ungdomsövervakning. Åklagarmyndigheten vidhåller att avräkning inte bör ske från dessa påföljder utan att det istället bör övervägas om frihetsberövandet kan beaktas på något annat sätt vid påföljdsbestämningen, även i samband med undanröjande.

Utredningen föreslår att påföljden ungdomsvård inte längre ska kunna väljas för lagöverträdare som fyllt 18 år samt att det ska krävas särskilda skäl för att välja påföljden för en lagöverträdare som hunnit fylla 18 år när skuldfrågan ska

prövas. Åklagarmyndigheten vill framhålla att det är viktigt att påföljdssystemet ger utrymme för att välja påföljder som är väl avvägda i förhållande till bl.a. den enskildes behov. I sammanhanget bör beaktas att det enligt den socialrättsliga lagstiftningen är möjligt att besluta om vård enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga för den som har fyllt 18 år men inte 20 år och att sådan vård kan användas som grund för påföljden ungdomsvård. Detta talar för att behålla möjligheten att använda denna påföljd för lagöverträdare som är över 18 år gamla. Även om ungdomsvård, enligt Åklagarmyndighetens uppfattning, sällan används för lagöverträdare i denna ålderskategori ställer sig myndigheten tveksam till utredningens förslag att det inte längre ska vara möjligt att välja påföljden ungdomsvård för lagöverträdare som hade fyllt 18 år när brottet begicks.

Kap. 12 Straffmaximum för unga lagöverträdare

Mot bakgrund av de straffskärpningar som föreslagits mot unga lagöverträdare i utredningens delbetänkande samt att unga lagöverträdare i större omfattning än tidigare deltar i allvarlig brottslighet anser Åklagarmyndigheten att det är rimligt att straffmaximum för unga lagöverträdare ska vara samma som för vuxna lagöverträdare, undantaget livstidsstraff. Åklagarmyndigheten har därför ingen erinran mot utredningens förslag i denna del.

Andra författningsändringar

Utredningen föreslår i avsnitt 9.8.3 att den som kan misstänkas för brott inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL vid förhör ska underrättas om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredning av sin egen skuld. Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning lämnas denna typ av information i många fall redan idag i utredningar enligt 31 § LUL. Åklagarmyndigheten tillstyrker att frågan regleras på det sätt som föreslagits.

Åklagarmyndigheten tillstyrker utredningens förslag i avsnitt 13.3 att det ska registreras i belastningsregistret att ett barn har befunnits ha begått ett brott enligt en dom i mål om bevistalan. Även om behovet av att ta fram uppgifterna kan variera från fall till fall och informationen i många fall skulle gå att få fram på annat sätt anser Åklagarmyndigheten att fördelarna med att snabbt kunna göra en slagning i belastningsregistret överväger eventuella nackdelar med en sådan lösning.

Ekonomiska konsekvenser

En sänkt straffbarhetsålder kommer, beroende på hur den utformas, att leda till kostnadsökningar i varierande grad. Effekterna av en generell sänkning av

straffbarhetsåldern kan bli märkbara för Åklagarmyndigheten. De kan dock begränsas om en generös åtalsprövningsregel införs som även ger polisen möjlighet att redan vid anmälan avstå från att inleda en förundersökning vid mindre allvarlig brottslighet.

Åklagarmyndigheten instämmer i utredningens bedömning att utredningens förslag kommer att medföra ökade kostnader för myndigheten men anser att utredningens beräkningar ligger i underkant. Åklagarmyndigheten vill peka på frågan om vilken effekt en sänkt tröskel för den s.k. presumtionsregeln för bevistalan kommer att få för bedömningen om det finns synnerliga skäl för att väcka bevistalan avseende brott som inte omfattas av presumtionsregeln. Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning kan antalet processer med bevistalan som väcks på den grunden förväntas öka både för 14-åringar och yngre barn, vilket har utvecklats ovan i synpunkterna på utredningens förslag i kapitel 8 och 9.

En annan aspekt som måste beaktas är vilken effekt de förslag om ytterligare verktyg i utredningar enligt 31 § LUL, som föreslagits i lagrådsremissen Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott (jmf SOU 2024:93), kommer att få för antalet ärenden där bevistalan väcks. Åklagarmyndighetens bedömning är att de förbättrade utredningsmöjligheterna kan förväntas leda till bättre bevisning och i slutändan att fler sådana ärenden leder till bevistalan. Det är bara ett exempel på att andra lagstiftningsförändringar påverkar bedömningen av vad de aktuella förslagen sammantaget får för effekter. Åklagarmyndigheten anser därför att det är angeläget med en fördjupad analys av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen samt att en helhetsbedömning behöver göras tillsammans med andra förslag som har bäring på unga lagöverträdare för att ge en rättvisande bild av de samlade ekonomiska konsekvenserna för myndigheten.

Det bör också noteras att utredningens förslag kommer att innebära ökade kostnader initialt med avseende på utbildningsinsatser, uppdatering av styrdokument och it-stöd.

Avslutande synpunkter

Utredningen rör huvudsakligen den principiella frågan om vid vilken ålder ett barn ska kunna straffas för brott. Som påtalats ovan har utredningen enligt Åklagarmyndighetens uppfattning i flera avseenden inte gjort tillräckligt djupgående analyser och bedömningar av behoven och konsekvenserna av de olika förslagen. Åklagarmyndigheten vill understryka vikten av att den straffrättsliga och straffprocessuella lagstiftningen är enhetlig och lätt att ta till sig, särskilt i

de delar där barn berörs. Vidare vill Åklagarmyndigheten återigen framhålla vikten av att ta fram en genomtänkt ordning för unga lagöverträdare.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Katarina Johansson Welin efter föredragning av kammaråklagaren Maria Franzén. I den slutliga handläggningen av ärendet har också vice riksåklagaren Eva Thunegard, rättschefen Marie-Louise Ollén, biträdande rättschefen Marie Skåninger, stabsrådet Emma Lindahl Timmelstad och överåklagaren Peter Lundkvist deltagit. Ämnesspecialisten Sophia Berling har medverkat i beredningen.

Katarina Johansson Welin

Maria Franzén

Kopia till
Kommunikationsavdelningen
Rättschefen
Biblioteket